Bu bir tarixdir, unudulmur

Arif Əbdüloğlunun kitabı haqqında düşüncələr

Asif Quliyev
SSRİ jurnalistlər ittifaqının qızıl qələm mükafatı laureantı

Azərbaycan jurnalistlərinin tanınmış simalarından söhbət düşəndə bir vaxtlar "Sovet kəndi" qəzetində xüsusi müxbir, şöbə müdiri vəzifələrində işləmiş Arif Əbdüloğlunun da adı iftixarla çəkilir. Kəndin təbiətini, insanların psixologiyasını aydınlığı ilə qələmə alan Arif Əbdüloğlu (İsmayılov) bir jurnalist kimi hansı məsələni qələmə alırsa alsın, onun bütün yazılarında insanların daxili aləmi üstünlük təşkil edirdi. Bu da onun şair təxəyyülündən irəli gəlirdi.

Şair təbiətli jurnalist 1939-cu ildə Xəzərin sahilində, Maştağa qəsəbəsində dünyaya göz açmış, burada da böyüyüb boya-başa çatmışdır. Heç şübhəsiz ki, "Vətəndir - sevdiyim, sevildiyim yer" adlı kitab da o torpaqdan bəhrələnmiş lirik duyğuların bariz ifadəsidir. Müəllifin doğma Maştağaya bağlılığı onun bütün şeirlərində, poemalarında özünü aydın göstərir. Kitaba daxil edilmiş "Solların çətin yolu" poemasında A.Əbdüloğlu böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Şollar - Bakı su kəmərinin çəkilişinə göstərdiyi misli bərabəri olmayan xidmətlə Hacının vətəninə bağlılığının aydın obrazını yaratmışdır. Bakının su problemini böyük ürək ağrısı ilə qələmə alan müəllif yazır:

Suyu bura gəmiylə
Gətirib satırdılar.

Demək olar yox idi
Xalqı düşünən, sayan.
Bir mərhəmət göstərib
Suya kapital qoyan...
Bu problem Dumada
Qoyulmuşdu lap çoxdan,
Amma onun həllini
Var idimi bir tapan?

Dərin, ağıllı fikirlər dərin mismar kimidir. Adamın ağlına elə batır ki, sonra onu dartıb çıxartmaq mümkün olmur. Çoxlarının ağlına Kürdən, Arazdan Bakıya su kəməri çəkilməsi gəlsə də, hətta dənizin duruldulub içməli su kimi Bakıya verilməsi üçün çoxlu təkliflər olsa da, Hacı razılaşa bilmirdi. Bakının ən təmiz içməli su ilə təmin olunması üçün hər tərəfə addımlar atır, ağlına gələnləri həyata keçirmək üçün az qala dünyaya müraciət edirdi.

Müəllif daha sonra bu problemin necə həll olunduğunu, layihə müəllifinin necə tapıldığını. Hacının bu məqsədlə nələr etdiyini və necə etdiyini nə qədər xərc çəkdiyini tarixi faktlar və sənədlərlə göstərir:

...Öyrəndi Hacı bir gün
Dünyanın hər yerindən
Yığışıb hidravliklər
Odessaya gələrək
Qurultay keçirəcək.

Bunu bilən Hacının Odessaya mütəxəssislərdən ibarət xüsusi nümayəndə göndərdiyini, Bakı-Şollar su kəməri layihəsinin müəllifi İngilis Vilyamın necə tapıldığını, bu xəbərin Hacıya çatdırılmasını müəllif su kimi axan xoş ifadələrlə nəql edir:

... Nəhayət, Harleyn Bakıya gəldi,
Suyun mənbəyini axtarmaq üçün
Baxmadı keçilməz daşlı yollara,
Çıxdı Şah dağına, gəldi Qusara.
Hər kiçik bulağın nəbzin dinlədi.
Nəhayət, dağlardan Xudata endi,
Şollara çatanda yaman sevindi.

...Bakıya su kəmərinin çəkilməsinin mənbəyi və yolları tapılsa da, ortaya həm gözlənilən, həm də gözlənilməyən problemlər çıxdığını ürək ağrısı kimi qələmə alan müəllif göstərir ki, Şollar su kəmərinin çəkilməsi üçün yaranan problemlər, - Birinci Dünya Müharibəsinin başlanması, Rusiyada, eləcə də Avropanın bəzi ölkələrində baş qaldıran üsyanlar, inqilablar, kəmərin tikintisi üçün nəzərdə tutulan xərci nə qədər artırsa da, əsas işçi qüvvələri işdən uzaqlaşdırılıb cəbhəyə göndərilsə də, xalq hamılıqla ayağa qalxıb tikintinin inşası üçün səfərbər olundu. Qiymətlər qalxdıqca Hacı Allahı çağırıb pul kisəsinin ağzını açdı. Bu iş illərlə uzansa da, arzular çin oldu.

Günəşli bir gündə Şollar suyunun Bakıya çatdırılması barədə xoş bir xəbər yayıldı:

Yayıldı bir xoş xəbər:
Bakıya çatır kəmər!

Əbdüloğlu poeziyanın yanıq qələmi ilə təsvir etdiyi bu həsrəti, xalqın böyük sevinci kimi təqdim edir. Su həsrəti ilə şəhərin kənarına qalxıb onun yolunun gözlənildiyini, Şollar suyunun sanki anasından ayrılmış balanın onun qucağına tələsdiyi kimi Bakıya tərəf qaçdığını vurğulayır:

Şəhər kənarında - hündür təpədə,
Xeyli adam vardı səssiz-səmirsiz.
Bir sual gəzirdi beyinlərdə:
"Bəs nə vaxt Şolları görəcəyik biz?

Üçüncü gün idi öz axarıyla
Sular "yola çıxıb" Şərqə gəlirdi.
Sanki anasından ayrılmış bala
Onun qucağına çox tələsirdi.

Həm layihə müəllifi Vilyamın, həm də böyük xeyriyyəçi Hacının səbirsizliklə gözlədiyi sevincli, həm də sonsuz həyəcanlı anları təsvir edən müəllif elin istəyi kimi, xalq dilində yazır:

Birdən şəlaləninmi,
Yoxsa dağ selininmi
Səsi gəldi yaxından.
Sevinclə elə bu an
Səsləndi Harleyin Vilyam:
-Su gəldi, bir bax, Hacı!
-Su gəldi ay Camaat.
Gözünüz aydın olsun...

Bu şad xəbəri qaranquş adlandıran şair, qaranquşun uçub Bakının küçələrinə xəbər çatdırdığını bildirir. 180 kilometrlik su yolunun Bakıya 63 saata çatdığını vurğulayır:

Bakı görməmişdi belə izdiham,
Bakı etməmişdi belə toy-bayram.
Qurbanlar kəsildi... sayı yox idi
Bir şənlik oldu ki, ... tayı yox idi!

Bakıya içməli suyun gəlişinin Dumada təntənə ilə qeyd olunduğunu yazan müəllif deyir:

Neçə natiq danışdı
Şollardan iftixarla
Hacıdan və Vilyamdan
Xoş söz ilə, vüqarla.
Dinləyərək onları
Duma qərara aldı:
Vilyam bizim Bakıya
Fəxri vətəndaş oldu.

Şollar - Bakı su kəmərinin çəkilişini əvvəldən axıra diqqətlə araşdırıb, tari-

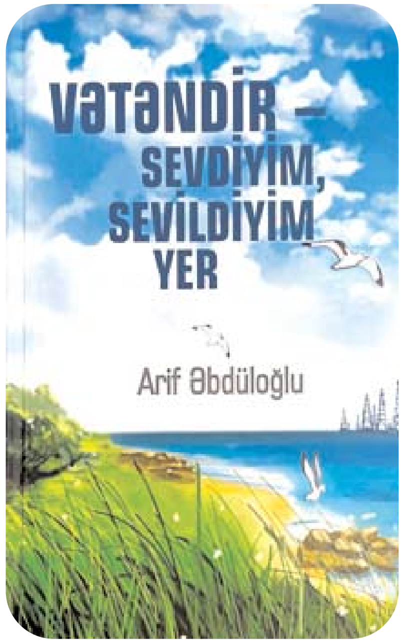

xi bir poema yazan müəllif Vilyam Lindleynin 64 yaşında Londonda vəfat etdiyini və bu xəbərin Dumada böyük ürək ağrısı ilə qeyd olunduğunu, Bakının mərkəzində, geniş abad küçələrin birinə Lindley adı verildiyini göstərir. Daha sonra:

Yaratdığı kəməri
Çoxdan sınayıb zaman.
Yüz ildir ki, işləyir,
Bircə gün dayanmadan.

Yazan müəllif təəssüfünü də gizlətmir, həmin küçənin adının dəyişdirildiyinə kədərləndiyini bildirir:

Onu dəqiq bilirəm:
Yoxdur belə bir küçə!
Çıxıb baxsan şəhərə,
Dəyişib çoxdan adı
Neçə yol, necə kərə
Dünya üzündə bu cür
Əvəzsiz qurğu varmı?
Deyin belə insanı
Heç unutmaq olarmı?...

Yazan müəllif bu layihənin müəllifinin adının əbədiləşdirilməsini təklif edir.

***

Son illərdə qələmə aldığı bədii yazılarında əsasən tarixi mövzulara toxunan Arif Əbdüloğlu "Qeyrət qalası" poemasını 1918-ci ilin mart soyqırımında müsəlmanların, əsasən də Maştağada insanların başına gətirilən müsibətlərə, Bakı kəndlilərinin birləşərək qaniçən Erməni daşnaklarına, Saumyanın başçılıq etdiyi dığalara qarşı mübarizəsinə, beş ay mühasirədə qalan Maştağa kəndinin və onlara hər vasitə ilə kömək əlini uzadıb, yardım edən Bakı kəndlərinin fədakarlığına həsr etmişdir.

Müəllif bir vaxtlar insanlar arasında bir növ asan, kəsən, haqlı və ya haqsızlığından asılı olmayaraq istədiklərini tələb edən Bakıdakı və Bakı kəndlərindəki qocaların, din xadimlərinin, el ağsaqqallarının, cavanların bir yumruq kimi birləşib mənfur düşmənə qarşı vuruşduqlarını poeziya dili ilə qələmə almışdır.

...bu müharibələrdə igidlik göstərib torpaq yolunda qəhrəmanlıqla həlak olanların hər birinin fədakarlığı faktlarla yada salınır. Maştağanın tarixinə nəzər salan müəllif yazır:

Türk tayfası massağetdir əcdadın,
Bu kəlmədən qaynaqlanıb çağ adın.
Tarix boyu çalxalandın, çağladın,
Öz adına sadiq qaldın Maştağam!
Xaqanları atdan saldın Maştağam!

Kəndimin qeyrətli övladlarıdır,
Pis gündə birləşib qalaya dönür.
Nə qədər fitnəkar olsa da düşmən,
Onun qarşısında çırağı sönür...

Dövrün tarixini vərəqləyən müəllif Bakı qoçuları ilə Bakının ətrafındakı kəndlərin, xüsusilə Maştağa qocalarının dar gündə birlikdə olduqlarını, elin obanın müdafiəsi, müsəlmançılığın qorunub saxlanması üçün necə birləşdiklərini yazır:

"Biz ya kəndimizin rifahı uğrunda vuruşmalı, yaxud da onunla birlikdə məhv olmalıyıq" ideyası altında birləşib cəbhəyə atılan Maştağalılar düz beş ay, Türklər xilaskar əlini uzadana kimi hamılıqla çöllərdə gecələdilər, vətəni xilas etdilər.

Haradasa oxumuşam ki, Dünyanın sirri, həyatın sehri, mənası sözdədir. Yerində deyilmiş məzmunu mənası ilə üst-üstə düşən söz zülmət gecədə çaxan ildırım kimidir.

Qəfil gurlayan ildırım aləmi işıqlandırdığı kimi ağıllı söz, mənalı ifadələrdə xalqı oyadır, düşmənə qarşı mübarizə üçün ayağa qaldırır. Ağsaqqal sözünün gücü, xalqın çağırışı ilə yaradılmış "Məştağa qarnizonu"nun qəhrəmanlıqlarından yazan müəllif "Türk oğluyam - dedi mən!" Məştağa qarnizonu" ifadəsini bir bayraq kimi göylərə qaldıran igidlərin qat-qat güclü düşmənə qarşı mübarizədəki qələbəsinin sirrini türkçülükdə, müsəlmançılıqda görür.

Bu müharibədə xalqın böyük qəhrəmanlıqları haqqında yadda qalan hadisələri dəqiqliyi ilə qələmə alan Arif Əbdüloğlu dövrün tələblərindən irəli gələn bəzi məsələləri sətiraltı ifadələrlə qeyd edir, bəzən də öz fikrini lap açıq-aydın yazır. Üstündən yüz ildən çox bir zaman keçsə də, Maştağanın müdafiəsi üçün canından keçənlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsinin vacibliyini ürək ağrısı ilə qeyd edir. Maştağa uğrunda gedən mübarizədə canlarından keçmiş bu igidlərin şərəfinə layiqli bir abidə ucaldılmasını, xüsusi qəhrəmanlıqlar göstərilmiş yerlərdə xatirə lövhələrinin asılmasını həm öz adından, həm də Bakı kəndləri adından təklif edir.

Uzun illər respublikanın ən tanınmış qəzetlərindən biri olan "Sovet kəndi" qəzetində xüsusi müxbir, şöbə müdiri vəzifələrində çalışan Arif Əbdüloğlu (İsmayılov) işi ilə əlaqədar hələ sovet dövründə Azərbaycanın bəlkə də bütün kolxoz və sovxozlarında olmuş, bu kəndlərin çoxunda zəhmət adamları ilə çörək kəsmişdir. Burada çalışan əmək adamlarının fəaliyyətini qələmə almış, kimin kim olduğunu yüz minlərlə oxucusu olan qəzet vasitəsi ilə xalqa çatdırmışdır. Sevdiyi vətəninin hər elini, obasını qarış-qarış gəzən jurnalist öz yazılarına görə də hamı tərəfindən sevilmişdir. Elə buna görə də, kitabının adını "Vətəndir - sevdiyim , sevildiyim yer" qoymuşdur.

Azərbaycanın tanınmış jurnalisti, xalqın ürəkdən bəyənib sevdiyi şair, yazıçı, incəsənət xadimi, ən baxımlı kinoların ssenari müəllifi, xalqına da, qəläminə də sədaqətliliyi ilə tanınıb seçilən Sədaqət Kərimovanın redaktorluğu ilə işıq üzü görmüş "Vətəndir - sevdiyim, sevildiyim yer" kitabı oxucular tərəfindən maraqla qarşılanmışdır.